

С. М. Плохій (Дніпропетровськ)

Варшавські українознавчі записки. Варшава, 1989. — Зошит 1. — 256 с.

Жанр рецензії — з певними застереженнями можна вважати її авто-рецензією, — який протягом останніх десятиліть затвердився в нашій історичній періодиці, здається, має свої канони: розмір, структуру, обов'язкові побажання авторові й т. ін. Закони жанру визначаються необхідністю офіційного схвалення праці конкретного історика. Очевидно, що шляхи розвитку вітчизняної бібліоісторіографії мають знаходитись дещо в іншій площині, яка, безперечно, не повинна регламентуватися завданнями атестації кадрів. Один із них — це написання огляду, інший — виступ історика з приводу виходу чиєїсь книги, що передбачає можливість відповіді та продовження полеміки.

Автор цих нотаток передусім робить спробу дати читачам поточну історіографічну інформацію, а також поділитися думками щодо сучасного стану польської україністики. Це — рев'ю, або огляд нового українознавчого журналу, який почали видавати науковці Польщі.

«Варшавські українознавчі записки» (ВУЗ) — україномовне видання отців василіан, ордену, що в ХХ ст. серйозно піклувався про розвиток української історіографії та археографії. Він дав сучасній українській археографії її найбільш помітну постать — отця Атанасія Великого (1918—1982) — ініціатора та багаторічного видавця багатотомної серії документів ватиканської україніки. Що ж до наукових публікацій, то василіани відновили після Другої світової війни й продовжують друкувати розпочаті в 20-х роках у Львові «Записки чину святого Василя Великого». До першої серії включено монографічні праці, до другої — наукові збірники, третьої — публікації джерел. І от з'явилося ще одне наукове видання.

ВУЗ готує редакційна колегія на чолі з професором Степаном Козаком. До її складу входять василіани: отці Йосафат Романик та Теодорій Янків, світські вчені Степан Заброварний, Михайло Лесів та Володимир Мокрий. «Вихід у світ ВУЗ,— підкреслюється в редакційній статті журналу, — це наслідок змін, що заходять тепер у суспільно-політичному житті Польщі та Радянського Союзу, змін, які є добрим знаменням часу, вселяючим надію на можливість різнобічного громадського життя українців у Польщі» (с. 2). Вже сам факт виходу «Записок» є великою подією в розвитку польського українознавства, адже редакції вдалося об'єднати дослідників-україністів та славістів як українського, так і польського походження. Ця обставина ще більш вагома, якщо розглядати її на тлі спровокованих у середині 80-х років антиукраїнських виступів у суспільно-політичній та науковій періодиці Польщі. Як зазначається у передмові до видання, редакційний колектив сподівається, що «вдається елімінувати з поточного життя чимало між-етнічних упереджень, наболілих історичних конфліктів та «білих (вірніше — чорних) плям» (с. 3).

«Варшавські українознавчі записки» — науковий журнал, що сповідує міждисциплінарний підхід до проблем україністики і надає свої сторінки для публікацій з різних галузей гуманітарної науки: літератури, історії, мовознавства, релігієзнавства, культурології тощо. Подібний прийом, мабуть, не потребує особливої популяризації та переліку властивих йому переваг. Основу внутрішньої структури ВУЗ визначають три

розділи: статті; замітки та матеріали; огляди та рецензії. Головними, безумовно, є статті, що хронологічно охоплюють період від хрещення Київської Русі до 40-х років ХХ ст., безпосередньо пов'язані з духовною історією українського народу.

Перший випуск ВУЗ присвячений 1000-літньому ювілею хрещення Київської Русі. Його відкривають статті з історії християнства: С. Козака «Християнізація Київської Русі і питання кирило-мефодіївської традиції», Ан. Поппе «Перші сто років християнства на Русі», Є. Ключовського «Київська Русь Х—ХІІ століть», Б. Кумора «Питання єдності церкви в Київській Русі з католицькою церквою до кінця ХІІ століття», В. Мокрого «Українські поетичні молитви (період Київської Русі)». Ці публікації, безперечно, позначені певними ювілейними рисами. Зокрема, вони підбивають підсумки досліджень у галузі історії християнства не тільки (можливо, і не стільки) в польській, а й у світовій славистиці. Дещо виходить за межі «глобальної» тематики стаття В. Мокрого, цей надзвичайно цікавий огляд давньоруських молитов, виділених автором з різнорідних текстів київської доби (починаючи з «Повісті минулих літ»).

У нашій українознавчій науці є періоди, які дослідники традиційно лишають поза своєю увагою. Серед них, безумовно, так звана литовська доба в українській історії. В «Записках» їй присвячено статтю Мар'яна Юрківського «Староукраїнська сакральна термінологія», де проаналізовано 66 термінів із словника староукраїнської мови ХІV—ХV ст.

Певний тематичний блок формують публікації з проблем української літератури ХVІ—ХVІІІ ст. Це праці Р. Лужного «Релігійна течія в давній українській поезії (1575—1647)», М. Іванека «Мотив смерті в поезії українського барокко», Г. Роте (ФРН) «Деякі аспекти російсько-українських взаємин у давній літературі», О. Гнатюка «Сторінка з історії української духовної поезії — почаївський «Богогласник». До цієї групи має певне відношення й дослідження Ст. Заброварного «Священники — перші просвітителі українського народу в Галичині на зламі ХVІІІ—ХІХ століть».

У ряді статей розглянуто деякі питання мовознавства та літературознавства ХІХ—ХХ ст., зокрема, Т. Голинської «Українська мова в «Граматиці» Михайла Лучкая», М. Лесіва «Власні назви святих у поезії Тараса Шевченка», В. Смирніва «Зображення християнської моралі в «Одержимій» Лесі Українки», Я. Грицковяна «До питання про «Молоду Музу», В. Назарука «Шукаючи гармонії. Деякі аспекти поезії Антонича». За одним винятком усі вони мають літературознавчий характер. Увага до української літератури ХІХ — першої половини ХХ ст. є новою тенденцією для василіанських видань. І пов'язане це, очевидно, із сферою наукових пошуків головного редактора доктора Степана Козака.

Історія греко-католицької церкви у першій половині ХХ ст. висвітлюється в статтях Р. Тожецького «Митрополит Андрій Шептицький і національні проблеми» (написана вона до певної міри в рамках дискусії, що точилася навколо особи А. Шептицького в польській періодиці 80-х років) та Є. Місила «Греко-католицька церква у Польщі (1944—1947)».

Другий розділ «Замітки і матеріали» представлений двома публікаціями. Стаття К. Карабович «Деякі аспекти матеріальної культури Холмщини та Підляшшя» має етнографічний характер. В дослідженні С. Заброварного «Музей «Стривігор» у Перемишлі» йдеться про музей української старовини, який проіснував з 1932 по 1946 рр.

В розділі «Огляди та рецензії» вміщені відгуки М. Юрківського, С. Заброварного та Ю. Якуб'яка на польські та угорські видання, що тією чи іншою мірою стосуються україністики, а також рецензії на праці, які останнім часом надруковані на Україні (М. Чеха на «Ключ ISSN 0130—5247. Укр. іст. журн., 1991, № 8

розуміння» І. Галятовського (К., 1985), О. Гнатюка на працю Г. Нудьги «Слово і пісня» (К., 1985), Є. Ланди на збірник «Леся Українка. Публікації. Статті. Дослідження» (К., 1984) та Василя Назарука на книгу Г. Ключека про поетику «Сонячних кларнетів» Павла Тичини — К., 1986).

Роблячи певні узагальнення, передусім хотілося б сказати кілька слів про публікації саме українських дослідників у Польщі. Їх автори — майже виключно літературознавці, до сфери інтересів яких входить вивчення української релігійної літератури польської доби (XVI—XVIII ст.) та XIX — перших десятиліть XX ст. Що ж до історіографії, то вона переважно представлена працями з історії церкви. В них пильна увага приділяється подіям XX ст.

Говорячи про дослідження українських науковців у Польщі, не можна залишити поза увагою й те, що тематика їх праць з історії української культури X—XIII ст. досить органічно зв'язана з традиціями галицької історіографії та літературознавства, в тому числі з науковими розвідками василіан XIX — перших десятиліть XX ст. Серед цих традицій, мабуть, найвизначальнішою є увага до західних контактів української церкви та культури в цілому. Мабуть, бажання українських науковців Польщі вивчати ці сюжети і продовжити певною мірою традиції, започатковані їхніми галицькими попередниками, є цілком природним. У майбутньому, очевидно, такі пошуки стануть більш масштабними.

Завершуючи огляд першого випуску «Записок», зазначимо, що загальна для василіанських видань тема історії українського християнства, очевидно, залишиться надзвичайно важливою і в наступних випусках. Разом з тим, судячи із заявленої редакцією платформи, майбутня тематика буде дещо ширшою і пов'язуватиметься з усіма аспектами сучасної українознавчої науки. В цілому ж хотілося б привітати нове варшавське видання, побажати редакційному колективу успіхів у розширенні проблематики публікацій та географії авторів (хоч це, безперечно, не може бути самоціллю).

Одержано 17.04.91.